LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010 Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Alda Laviņa

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2020. gada 26. novembrī

lietā Nr. 2019-33-01

„Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam”

1. Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 „Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – Spriedums) un nosprieda:

1) atzīt Darba likuma 155. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu bērna mātes partnerei sakarā ar bērna piedzimšanu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. jūnija;

2) attiecībā uz personu C atzīt Darba likuma 155. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu bērna mātes partnerei sakarā ar bērna piedzimšanu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no viņas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Piekrītu Spriedumā atzītajam, ka likumdevējam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izriet pozitīvs pienākums nodrošināt ģimenes juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību. Tomēr nevaru piekrist tam, ka šā iemesla dēļ apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu

bērna mātes partnerei sakarā ar bērna piedzimšanu, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Atzīstot apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa, pirmkārt, ir paplašinājusi apstrīdētās normas mērķi un, otrkārt, ietiekusies demokrātiski leģitimēta likumdevēja darbības sfērā.

2.1. Apstrīdētā norma noteic, ka bērna tēvam ir tiesības uz 10 kalendāra dienas ilgu atvaļinājumu tūlīt pēc bērna piedzimšanas, bet ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc bērna piedzimšanas (turpmāk arī – paternitātes atvaļinājums).

Šā atvaļinājuma mērķis ir dot bērna tēvam iespēju būt kopā ar savu ģimeni uzreiz pēc bērna piedzimšanas, lai sniegtu atbalstu bērna mātei, citstarp uzņemoties rūpes par bērnu. Paternitātes atvaļinājums ļauj bērna tēvam agrīnā stadijā veidot emocionālu saikni ar bērnu (*sk. Sprieduma 11.1. un 11.2. punktu*). Apstrīdētā norma tika pieņemta, lai sekmētu dzimumu līdztiesību, mainītu sabiedrības stereotipus par dzimumu lomām tik svarīgā institūtā kā ģimene, nostiprinot vīrieša kā tēva lomu bērnu audzināšanā.

Jāuzsver, ka Eiropas Savienības dalībvalstu, tostarp Latvijas, pienākums nodrošināt paternitātes atvaļinājumu tieši bērna tēvam izriet no Direktīvas 2019/1158 4. panta. Arī Direktīvas 2019/1158 izpratnē paternitātes atvaļinājuma mērķis ir veicināt to, lai bērna aprūpes pienākumi tiktu vienlīdzīgāk sadalīti starp sievietēm un vīriešiem un lai tiktu radīti tādi apstākļi, kuros jau agri veidojas saikne starp tēvu un bērnu (*sk. Direktīvas 2019/1158 19. apsvērumu*). No Direktīvas 2019/1158 izriet, ka bērna mātes partnerei ir tiesības uz paternitātes atvaļinājumu vien tad, ja dalībvalsts normatīvajos aktos bērna vecāka partneris ir pielīdzināts otram vecākam. Latvijas tiesiskajā sistēmā bērna mātes partnere nav pielīdzināta bērna tēvam. Atbilstoši Civillikuma normām par bērna tēvu, kuram ir tiesības saņemt apstrīdētajā normā paredzēto paternitātes atvaļinājumu, ir uzskatāms vīrietis, kas: 1) atzīstams par bērna tēvu, pamatojoties uz paternitātes pieņēmumu; 2) brīvprātīgi atzinis paternitāti; 3) atzīts par bērna tēvu ar tiesas spriedumu.

Satversmes 110. panta pirmais teikums neliedz likumdevējam paredzēt noteiktas tiesības tikai bērna vecākiem – mātei vai tēvam –, jo katram no viņiem ir juridiska saikne ar bērnu, kā arī tiesības un pienākumi, ko noteic aizgādības tiesību institūts. Saskaņā ar likumu „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" bērna tēvam, kam piešķirts apstrīdētajā normā paredzētais atvaļinājums, ir tiesības saņemt paternitātes pabalstu. Savukārt bērna mātei ir tiesības par grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu saņemt maternitātes pabalstu.

Tādējādi izskatītajā lietā apstrīdētā norma rada tiesības bērna tēvam, nevis mātes partnerei vai kādam citam ģimenes loceklim, proti, apstrīdētā norma nepārprotami noteic, ka tiesības uz tajā paredzēto atvaļinājumu ir bērna tēva individuālas, citiem nenododamas tiesības. Bērna tēva atvaļinājums un ar to saistītais paternitātes pabalsts ir mērķēts sociālais atbalsts vienam no vecākiem – bērna tēvam. Pieteikuma iesniedzēja bērna tēvam paredzēto atvaļinājumu ir kļūdaini kvalificējusi kā sociālu atbalstu ģimenei, kas tādējādi pienākas arī viņas ģimenei.

Ievērojot minēto, secinu, ka tieši apstrīdētā norma, kas paredz tiesības uz paternitātes atvaļinājumu bērna tēvam, nerada Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietverto pamattiesību aizskārumu.

2.2. Satversmes tiesa, interpretējot apstrīdēto normu tādā veidā, ka tā attiecināma arī uz bērna mātes partneri, tiesiskajā realitātē ir radījusi lielu tiesisko nenoteiktību. Šobrīd darba devējam ir uzlikts tāds pienākums, kuru tam faktiski nav iespējams izpildīt. Proti, darba devējam, lai tas varētu piešķirt darbiniecei – bērna mātes partnerei – apstrīdētajā normā paredzēto paternitātes atvaļinājumu, ir jānoskaidro, vai darbinieces partnerei ir piedzimis bērns. Pat ja bērna mātes partnere iesniegs darba devējam savas partneres rakstveida apliecinājumu, ka viņas abas kā partneres dzīvo vienā mājsaimniecībā, vai arī nodrošinās liecinieku liecības, šādi pierādījumi nebūs pieļaujami. Gan Civilprocesa likuma 95. panta otrā daļa, gan Administratīvā procesa likuma 152. panta otrā daļa noteic, ka faktus, kurus saskaņā ar likumu var pierādīt tikai ar noteiktiem pierādīšanas līdzekļiem, nevar nodibināt ne ar kādiem citiem pierādīšanas līdzekļiem. Atbilstoši Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 46. pantam faktu, proti, to, ka persona ir bērna vecāks, var

pierādīt tikai ar civilstāvokļa akta reģistrāciju apliecinošu dokumentu, konkrētajā gadījumā – bērna dzimšanas apliecību, kurā ir ietvertas ziņas gan par bērna māti, gan bērna tēvu. Tikai tad, kad fakts būs pierādīts ar likumā pieļautu pierādīšanas līdzekli, darba devējs būs tiesīgs piešķirt likumā paredzēto paternitātes atvaļinājumu, savukārt Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra būs tiesīga izmaksāt paternitātes pabalstu. Jāņem vērā, ka Latvijas tiesiskajā sistēmā nav iekļauts tāds tiesiskais regulējums, kas bērna mātes partnerei piešķirtu vecāka statusu un radītu juridisku saikni ar bērnu, tostarp tiesības attiecībā uz bērnu un pienākumus pret bērnu.

Minētie apsvērumi apstiprina to, ka Pieteikuma iesniedzēja, cenšoties panākt viendzimuma partneru ģimenes juridisko aizsardzību, iespējams, ir apstrīdējusi citu tiesību normu, nevis tās tiesību normas, kuras patiesi ir aizskārušas viņas tiesības. Savukārt Satversmes tiesa, atzīstot bērna mātes partnerei konkrētas sociālās tiesības, proti, tiesības uz paternitātes atvaļinājumu, tādos apstākļos, kad Latvijas tiesiskajā sistēmā nav tāda regulējuma, kas bērna mātes partnerei noteiktu vecāka statusu un radītu juridisku saikni ar bērnu, ir ietiekusies demokrātiski leģitimētā likumdevēja darbības sfērā. Izveidojušos situāciju tuvāk paskaidrošu šo atsevišķo domu nākamajos punktos.

3. Tiesību zinātnē ir vispāratzīts tas, ka tiesībpolitiskie apsvērumi nosaka sasniedzamo mērķi, t. i., vispārēju – ekonomisko, politisko un sociālo sabiedrības dzīves aspektu uzlabojumu, savukārt juridiskie apsvērumi paredz noteikumus, kas ir jāievēro nevis tādēļ, ka tie paši par sevi nodrošinās vēlamo ekonomisko, politisko un sociālo situāciju, bet tādēļ, ka to prasa tiesiskums (*sk.: Dworkin R. Taking Rights Seriously. London: Harvard University Press, 1977, p. 22*).

Tiesa lietu ir tiesīga izvērtēt tikai tiktāl, ciktāl uz to iespējams attiecināt tiesību (juridiskos) argumentus, tos atdalot no tiesībpolitiskiem argumentiem. Par jautājumiem, kuru izlemšanai nav noteikti pietiekami stingri juridiskie standarti, bet kuros izdarāmie secinājumi pārsvarā ir atkarīgi no politiskās lietderības, jālemj demokrātiski leģitimētiem, politiskiem valsts orgāniem, pirmām kārtām – likumdevējam (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā*

Nr. 2011-11-01 11.2. punktu). Tiesu vara nav demokrātiskā pilsoņu vairākuma vēlēta vara, un tādēļ tai nekādā ziņā nepiemīt demokrātiska leģitimācija īstenot politiskus apsvērumus (*sk.: Dworkin R. Taking rights seriously. London: Harvard University Press, 1977, p. 84*).

Satversme raksturo attiecīgās valsts identitāti, aptverot ne vien tiesību, bet arī vēsturiskos, politiskos, nacionālos, kultūras un citus ārpusjuridiskos faktorus, kas raksturo attiecīgo valsti (*sk.: Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 19. lpp.*). Konstitucionālās tiesības ir visciešāk saistītas ar politiku, un konstitucionālās tiesas vērtējums bieži tiek veikts uz politikas un tiesību saskares līnijas (*sk.: Wilberg. H. J. Priekšvārds. Vorlander H. Iztulkotājs kā suverēns ar neierobežotu varu. Likums un Tiesības. 2001, Nr. 10, 299. lpp.*). Tiesa, nodrošinot Satversmē ietverto vērtību aizsardzību, nedrīkst pārkāpt to robežu, aiz kuras sākas tiesībpolitiski apsvērumi un likumdevējam demokrātiski leģitīmi nodotā kompetence. Atbilstoši varas dalīšanas principam izšķiršanās par politiski lietderīgāko risinājumu ir likumdevēja uzdevums.

3.1. Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka valstij no Konvencijas 8. panta var izrietēt pozitīvs pienākums nodrošināt viendzimuma partneru ģimenes juridisku atzīšanu vienīgi tad, ja šādu attiecību faktiska atzīšana jau ir notikusi valsts sociālajā un tiesiskajā realitātē, kā arī noteikt juridisku ietvaru šo ģimeņu aizsardzībai. Turklāt valstij ir rīcības brīvība attiecībā uz viendzimuma partneru ģimeņu juridiskās aizsardzības tiesiskā regulējuma formu un saturu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 24. jūnija sprieduma lietā „Schalk and Kopf v. Austria", pieteikums Nr. 30141/04, 97., 105., 108.–109. punktu un 2015. gada 21. jūlija sprieduma lietā „Oliari and Others v. Italy", pieteikumi Nr. 18766/11 un Nr. 36030/11, 162.–187. punktu*).

Tātad attiecībā uz viendzimuma partneru ģimenes juridiskas atzīšanas tiesiskā regulējuma formu un saturu nav noteikti stingri juridiskie standarti, kas uzliktu valstij pienākumu rīkoties konkrētā veidā. Tādējādi tas, kad un tieši kādā veidā viendzimuma partneru ģimenēm jābūt nodrošinātai juridiskajai aizsardzībai, ir nevis juridisks, bet gan likumdevēja tiesībpolitiskas izšķiršanās jautājums.

3.2. Izskatītajā lietā Satversmes tiesa atzina, ka Darba likuma 155. panta pirmā daļa tiktāl, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu bērna mātes partnerei sakarā ar bērna piedzimšanu, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam. Atzīstot, ka Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību prettiesisku aizskārumu ir radījis attiecīga regulējuma trūkums tieši Darba likuma 155. panta pirmajā daļā, Satversmes tiesa pēc būtības ir secinājusi, ka viendzimuma pāra tiesiskā aizsardzība bērna piedzimšanas gadījumā bija jānodrošina tādā veidā, ka līdzās regulējumam, kas paredz bērna tēvam atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu, vajadzēja būt arī regulējumam, kas paredzētu tieši šāda paša atvaļinājuma piešķiršanu arī bērna mātes partnerei. Izraugoties izskatītajā lietā šādu risinājumu, nav respektēts tas, ka normatīvajos aktos paredzamais ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta veids ir jānosaka likumdevējam.

Par to, ka attiecībā uz viendzimuma partneru ģimeņu tiesisko aizsardzību ir iespējami dažādi risinājumi un tiem nav obligāti jābūt paredzētiem tieši Darba likumā, liecina arī citu Eiropas Savienības dalībvalstu regulējums. Kā tiesas sēdē skaidroja Saeimas pārstāvji, tādās valstīs kā Grieķija, Ungārija, Itālija, Luksemburga un Čehija arī ir paredzēts apstrīdētajai normai līdzīgs regulējums, atbilstoši kuram atvaļinājums tiek piešķirts tikai bērna tēvam. Viendzimuma partneru ģimeņu sociālā un ekonomiskā aizsardzība tiek nodrošināta citādā veidā (*sk. 2020. gada 13. oktobra tiesas sēdes stenogrammu*). Tātad tiesai nebija pamata secināt, ka tieši Darba likuma 155. panta pirmajā daļā ir konstatējams regulējuma trūkums, turklāt tāds, kas neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

3.3. Likumdevēja rīcības brīvību noteikt tās personas, kurām ir tiesības uz bērna tēva atvaļinājumu, atzinusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2017. gada 12. decembra lēmumā lietā „*Hallier and Others v. France*”, kuras faktiskie apstākļi bija gandrīz identiski Pieteikuma iesniedzējas situācijai. Proti, Francijas tiesas, tostarp augstākā tiesu instance, atzina, ka saskaņā ar Francijas tiesisko regulējumu tiesības uz paternitātes atvaļinājumu tobrīd bija tikai bērna tēvam, bet mātes partnerim neatkarīgi no viņa dzimuma šādu tiesību nebija. Sūdzību par Konvencijas 8. un 14. panta pārkāpumu iesniedza bērna mātes partnere, kurai, pamatojoties uz minēto regulējumu, bija atteikta paternitātes atvaļinājuma piešķiršana. Eiropas

Cilvēktiesību tiesa šo sūdzību uzskatīja par acīmredzami noraidāmu, secinot, ka, pirmkārt, pret bērna mātes partneri pieļautā atšķirīgā attieksme kalpo leģitīma mērķa sasniegšanai, proti, veicina tēvu iesaisti bērnu audzināšanā, sekmē taisnīgu mājas darbu sadali starp vīriešiem un sievietēm un nav balstīta uz dzimumu vai seksuālo orientāciju, otrkārt, paternitātes atvaļinājuma saņēmēju loka noteikšana ir demokrātiski leģitimētā likumdevēja kompetences jautājums. Kopš 2012. gada, īstenojot savu rīcības brīvību, tieši Francijas likumdevējs, nevis šīs valsts tiesa, ir noteicis tiesības uz bērna tēva atvaļinājumu arī bērna mātes partnerim, kas nav bērna bioloģiskais tēvs.

3.4. Attiecībā uz cilvēka cieņas principu, kam bija nozīme izskatītajā lietā, vēršu uzmanību uz vairākām atziņām.

Pirmkārt, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka cilvēka cieņas ievērošana ir daļa no Konvencijas būtības (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2015. gada 28. septembra sprieduma lietā „Bouyid v. Belgium", pieteikums Nr. 23380/09, 89. punktu*). Tomēr lietās par viendzimuma partneru ģimeņu aizsardzību tiesa, piemērojot Konvenciju, no cilvēka cieņas dalībvalstīm nav atvasinājusi konkrētus pienākumus šo ģimeņu aizsardzībai. Tam pamatā ir vairāki iemesli, pirmkārt, viendzimuma partneru ģimeņu aizsardzības jautājums ir nesaraujami saistīts ar sabiedrībā pastāvošajām morāles normām un ētikas vērtībām un, otrkārt, starp Eiropas Savienības dalībvalstīm nav vienprātības par šo ģimeņu aizsardzības veidiem (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 24. jūnija sprieduma lietā „Oliari and Others v. Italy", pieteikumi Nr. 18766/11 un Nr. 36030/11, 162. punktu*).

Otrkārt, nav šaubu, ka cilvēka cieņa ir Eiropas kultūrtelpas un ikvienas Eiropas Savienības dalībvalsts tiesiskās sistēmas pamatvērtība. Taču, ja cilvēka cieņas princips nepārprotami paredzētu valstij pienākumu noteikt viendzimuma partneru ģimeņu juridisku aizsardzību, tad minētajos nolēmumos būtu lieki norādīt uz valsts rīcības brīvības esību šādu jautājumu izlemšanā. Turklāt tad nāktos arī secināt, ka tās Eiropas Savienības dalībvalstis, kuras atzinušas, ka tikai laulība ir ģimenes veidošanas pamats, pārkāpj cilvēka cieņu un rīkojas prettiesiski. Taču šāds secinājums ir pārsteidzīgs.

Treškārt, nenoliedzot cilvēka cieņas nozīmi demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā, tiesību doktrīnā vienlaikus ir norādītas atziņas, kas liek ievērot piesardzību šā principa piemērošanā. Proti, cilvēka cieņas principam ir plašs un nenoteikts tvērums, kas var radīt neprognozējamību tā piemērošanā (*sk.: Kernaleguen F. The Jurisprudential Reality(-ies) of the Principle of Human Dignity in France: A Prevailing or an Authoritative Principle? The Reality of Human Dignity in Law and Bioethics: Comparative Perspectives. Springer Verlag, 2018, p. 34*).

Ņemot vērā šajā punktā minēto, uzskatu, ka izskatītajā lietā, kurā aplūkotais jautājums ir pretrunīgi vērtēts Latvijas sabiedrībā, tiesai, piemērojot cilvēka cieņas principu, bija nepieciešams detalizētāk konkretizēt tā tvērumu un norādīt argumentus, kādēļ no cilvēka cieņas principa likumdevējam izriet pienākumi attiecībā uz viendzimuma partneru ģimeņu juridisku aizsardzību, un kādēļ pamattiesību aizsardzība konkrētajā situācijā ir nodrošināma augstākā līmenī, nekā to paredz Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas. Taču šādu argumentu Spriedumā iztrūkst. Tādēļ tiesai nebija pietiekama pamata secināt, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu bērna mātes partnerei sakarā ar bērna piedzimšanu, neatbilst Satversmei. Tā vietā, skaidrojot Satversmes 110. panta pirmo teikumu, tiesa kā *obiter dictum* varēja likumdevējam norādīt uz pienākumu aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni, un konkretizēt principus, kas likumdevējam jāņem vērā šā pienākuma izpildē.

Tāpēc nevaru piekrist tam, ka tieši Darba likuma 155. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu bērna mātes partnerei sakarā ar bērna piedzimšanu, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

4. Visbeidzot, noslēgumā minēšu vairākus vispārīgus apsvērumus, kas, manā skatījumā, bija svarīgi šīs lietas izskatīšanā.

Atbilstoši Civillikuma Ģimenes tiesību daļas 214. panta jēgai par ģimeni ir atzīstami tikai laulātie un viņu bērni, kamēr tie dzīvo vienā saimniecībā ar vecākiem. Tātad normatīvais akts, kura uzdevums ir citstarp definēt ģimenes jēdzienu, precīzi noteic, ka ģimene ir balstīta uz laulību.

Lai nodrošinātu valsts aizsardzību laulībai un ģimenei, radītu pamatus stabilas laulības attiecību veidošanai, kā arī nodrošinātu sievietes un vīrieša līdztiesību ģimenes attiecībās, likumdevējs Civillikumā ir iekļāvis laulības noslēgšanas noteikumus (*sk.: Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 16.–24. lpp.*). Pašreiz Latvijā izveidoto ģimenes tiesisko attiecību pamatā ir visupirms personas brīvība pēc saviem ieskatiem veidot savu ģimeni. Vienlaikus ir arī atsevišķi ierobežojumi, kuru mērķis ir nodrošināt veselīgu ģimenes attiecību pastāvēšanu sabiedrībā (*sal. sk.: Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 16.–24. lpp.*) Proti, regulējot laulības noslēgšanu, likumdevējs Civillikuma 32.–38. pantā noteicis gadījumus, kad laulības noslēgšana ir aizliegta. Piemēram, saskaņā ar Civillikuma 35. pantu ir aizliegta laulība brāļiem ar māsām, kā arī viendzimuma laulības. Savukārt šā likuma 37. pants aizliedz laulību starp adoptētāju un adoptēto. Tāpat ir aizliegts atrasties vairākās laulībās vienlaikus.

Izskatītajā lietā pieņemtais Spriedums laulības institūtu neskar, tomēr minētajiem Civillikuma noteikumiem ir arī tāda vērtība, ka tie atklāj šobrīd tiesiskajā sistēmā pastāvošu tiesisku ideju par to, kāda personu kopdzīves jeb savienības forma vispār ir pieļaujama gan no tiesiskā, gan morāles normu un ētikas vērtību skatpunkta arī tad, ja personas izvēlējušās veidot faktisku kopdzīvi bez laulības noslēgšanas.

Neapšaubāmi, reālajai dzīvei mainoties un sabiedrībai attīstoties, attiecīgi mainās arī vērtību izpratne. Tomēr par to, kāds ir atbilstošākais ģimenes tiesisko attiecību noregulējums mūsdienu Latvijā, balstoties uz sabiedrībā vispārpieņemtajām morāles normām un ētikas vērtībām, kā arī vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, ir tiesīgs lemt vienīgi pats Latvijas suverēns – nepastarpināti vai ar demokrātiskās vēlēšanās ievēlēta valsts orgāna – parlamenta – starpniecību.

Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš